

УДК 338.4:347.7

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2022-3-6>**Назаренко С.А.***доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького***Плесюк О.С.***PhD студент
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького***Nazarenko Sergey***Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Management and Economic Security
The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkassy***Plesiuk Oleksii***PhD student
The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkassy*

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАВЕРШЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ЦИКЛУ ВИРОБНИЦТВА НА ЛІКВІДАЦІЙНІЙ СТАДІЇ БАНКРУТСТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

PRACTICAL ASPECTS OF TECHNOLOGICAL PRODUCTION CYCLE COMPLETION AT THE LIQUIDATION STAGE OF AGRICULTURAL ENTERPRISES BANKRUPTCY

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто особливості завершення технологічного циклу виробництва на ліквідаційній стадії банкрутства сільськогосподарських підприємств в Україні. Розглянуто нормативно-правову базу, яка регламентує ліквідаційну стадію банкрутства сільськогосподарських підприємств в Україні. Зокрема, охарактеризовано регламентування особливостей банкрутства сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм. Виокремлено існуючі недоліки у реалізації процедури банкрутства сільськогосподарських підприємств в Україні на етапі завершення технологічного циклу з виготовлення продукції, зокрема такі як: відсутність доступу до інформації з питань фінансово-господарської діяльності, матеріальних цінностей, результатів інвентаризації; виявлення, ідентифікація та забезпечення збереження врожаю на земельних ділянках банкрута. Розглянуто складнощі, які виникають у процесі управління та розпорядження майном сільськогосподарського підприємства у процедурі банкрутства.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, банкрутство, арбітражний керуючий, ліквідаційна процедура, технологічний цикл.

ANNOTATION

The dynamism of business environment creates the need for theoretical development and practical implementation of more effective measures of organizing the liquidation stage of bankruptcy. This issue is considered the features of the technological production cycle completion at the liquidation stage of bankruptcy of Ukraine's agricultural enterprises. The normative and legal framework, which regulates the liquidation stage of bankruptcy of Ukraine's agricultural enterprises, is considered. The regulation of agricultural enterprises' bankruptcy of various organizational and legal forms is characterized. The existing disadvantages of implementation of agricultural enterprises' bankruptcy in Ukraine at the stage of technological production cycle completion are highlighted, in particular such as: lack of access to information about financial and economic activities, material values, inventory results; detection, identification and ensuring crop preservation on

the bankrupt's land plots. There are considered some difficulties that arise in the process of managing and disposing of agricultural enterprise's property in bankruptcy procedure. The purpose of the article is to determine the role of completion of technological production cycle at the liquidation stage of agricultural enterprise's bankruptcy in the context of ensuring operational efficiency and full coverage of creditors' requirements in Ukraine. The essence of liquidation mass in bankruptcy procedure is characterized. There are considered the main channels of obtaining information by arbitration administrator regarding the actual state of bankrupt's financial condition (in particular, statistical and financial reporting). The essence of the debtor's ripe harvest as his asset (current biological assets) is characterized. The legal status of the debtor's unharvested ripe crop is considered. There is informed about the characteristics of debtor's harvest inventory. There is characterized the possible options for disposal of debtor's ripe unharvested crop, revealed by inventory. The features of sale the debtor's ripe unharvested crop are considered. The algorithm of liquidator's actions in case of bankruptcy of domestic agricultural enterprises is formed.

Key words: agricultural enterprise, bankruptcy, arbitration manager, liquidation procedure, technological cycle.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Головним компонентом виробничого циклу підприємства є технологічний цикл, ефективність реалізації якого впливає на якість процесу виготовлення готової продукції. Коректність та кваліфікованість завершення технологічного циклу відіграє важливу роль у ліквідаційній процедурі банкрутства підприємства. Особливої актуальності набуває завершення технологічного циклу виробництва на ліквідаційній стадії банкрутства саме сільськогосподарський підприємств для

яких притаманна сезонність виробництва, тривалі розбіжності у часі між виробничими процесами, суттєвий вплив неконтрольованих природних факторів на результати господарської діяльності. У справах про банкрутство сільськогосподарських підприємств важливим є не тільки збереження економічного базису такого підприємства, а і належне завершення технологічного циклу виробництва, оскільки від цього залежить оперативність та повнота задоволення вимог кредиторів. Саме тому, дослідження особливостей закінчення технологічного циклу виробництва на ліквідаційній стадії банкрутства сільськогосподарських підприємств в Україні набуває актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, що стосуються процедури банкрутства є предметом досліджень багатьох науковців. Зокрема, О. Б. Стефанишин, Ж. М. Баглаєнко, В. К. Богатир, Л. Грабован досліджують такі складові банкрутства, як: ліквідність балансу підприємства (попередження банкрутства), ліквідаційна процедура, правовий статус кредиторів. Я. Марченко, В. Федорів, Т. О. Коваленко зосередили увагу на вивченні особливостей процедури банкрутства підприємств аграрного сектору (банкрутство фермерських господарств, недоліки правового регулювання банкрутства аграрних підприємств).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на сучасні умови та особливості функціонування вітчизняної економіки, заслуговує більш детального дослідження питання завершення технологічного циклу виробництва на ліквідаційній стадії банкрутства сільськогосподарських підприємств, що є запорукою оптимального забезпечення майнових прав кредиторів та, як наслідок, ефективного функціонування національної економіки України.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення ролі завершення технологічного циклу виробництва на ліквідаційній стадії банкрутства сільськогосподарського підприємства у контексті забезпечення оперативності та повноти задоволення вимог кредиторів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кодекс України з процедур банкрутства (КУзПБ) тільки визначає особливості банкрутства фермерських господарств (ст. 95) та особливості розгляду справ про неплатоспроможність боржників фізичних осіб, зайнятих у сільському господарстві (ст. 136) [1], однак не визначає особливості банкрутства сільськогосподарських підприємств інших організаційно-правових форм та не регулює особливості безпосередньо виробничої діяльності відповідних підприємств [2, с. 170]. Відповідно до пункту 1 частини першої статті 59 КУзПБ [1] з дня ухвали господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури господарська діяльність банкрута завершується закінченням технологічного циклу виготовлен-

ня продукції у разі можливості її продажу, крім укладення та виконання договорів, що мають на меті захист майна банкрута або забезпечення його збереження (підтримання) у належному стані; договорів оренди майна, яке тимчасово не використовується (на період до його продажу у процедурі ліквідації) тощо.

За частиною першою статті 61 КУзПБ ліквідатор з дня свого призначення приймає у своє відання майно боржника, забезпечує його збереження, виконує функції з управління та розпорядження майном банкрута, формує ліквідаційну масу, виконує повноваження керівника (органів управління) банкрута. За частинами 1, 2 статті 62 КУзПБ майно, визначене родовими ознаками, що належить банкруту на праві володіння або користування, включається до складу ліквідаційної маси [1].

Разом з тим, оперативне виконання вказаних повноважень, з урахуванням сезонності сільськогосподарського виробництва, ускладнюється тим, що керівники і засновники сільськогосподарських підприємств – банкрутів не завжди передають арбітражним керуючим (розпорядникам майна, ліквідаторам) документи з питань фінансово-господарської діяльності, матеріальні цінності, не створюють умови для проведення інвентаризації майна. Як наслідок, арбітражні керуючі отримують інформацію з державних реєстрів безпосередньо або шляхом направлення відповідних запитів до уповноважених державних органів.

Якщо інформацію про сільськогосподарську техніку, земельні ділянки, будівлі, споруди, майнові комплекси можна отримати з державних реєстрів, то дізнатися про обсяг оборотних коштів, дебіторської заборгованості, біологічних активів можна за даними балансу та іншої статистичної звітності банкрута. Однак така інформація має істотні недоліки, зокрема наступні:

- статистична звітність подається за попередній період, а рішення щодо формування ліквідаційної маси ліквідатор має прийняти на поточний момент;
- статистична звітність не має характеру правостановлюючого документа і лише у комплексі з іншими документами може братися до уваги, як «непрямої доказ»;
- статистична звітність не надає деталізовану інформацію щодо структури активів, їх місця розташування.

У процесі пошуку активів сільськогосподарського підприємства-банкрута істотним та складним завданням є виявлення, ідентифікація та забезпечення збереження дозрілого врожаю на його земельних ділянках. Вказане майно належить до незавершеного виробництва та обліковується у фінансовій звітності як «Поточні біологічні активи» [3, с. 251]. Інформацію про поточні біологічні активи ліквідатор також може отримати зі звіту про посівні площі (за формою 4-сг) і звіту про площі та валові

збори сільськогосподарських культур, плодів, ягід і винограду (за формою 29-сг), якщо керівництвом відповідного підприємства було подано такий звіт. Не залежно від підтвердження або спростування фактів подання підприємством відповідної звітності, зазначення в ній коректних даних, ліквідатор під час проведення інвентаризації повинен дослідити фактичний стан земельних ділянок, якими володіє дане підприємство на праві власності або оренди.

З юридичної точки зору статус незібраного дозрілого врожаю є похідним від зареєстрованого в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно речового права на земельні ділянки. Згідно з абзацом в) частини першої статті 90, абзацу б) частини першої статті 95 Земельного кодексу України власники, землекористувачі (якщо інше не передбачено законом або договором) мають право власності на посіви і насадження сільськогосподарських та інших культур, а також на вироблену продукцію [4; 5].

Відповідно до правової позиції, вказаної у постанові Великої Палати Верховного Суду від 18 лютого 2020 р. у справі № 918/335/17, особа, яка володіє та користується земельними ділянками, є належним землекористувачем та набуває права власності на врожай (посіви і насадження сільськогосподарських культур, вироблену сільськогосподарську продукцію), що вирощений на таких земельних ділянках [6].

Дана позиція суду є зрозумілою та логічною, тому що, з одного боку, врожай до його збору є частиною земельної ділянки, а після його збору він перетворюється на плоди відповідної сільськогосподарської культури (вироблену сільськогосподарську продукцію), а з іншого – визначення власника врожаю відбувається шляхом ознайомлення із даними Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (через визначення власника та користувача земельної ділянки безвідносно до того, хто фактично здійснював підготовку ґрунту та посів на земельних ділянках) [7].

Отже, ліквідатор банкрута, отримавши інформацію про зареєстроване за останнім право власності чи право користування земельними ділянками, під час проведення інвентаризації виходить із презумпції права власності банкрута на врожай на відповідних земельних ділянках. За результатами інвентаризації ліквідатор включає врожай до бухгалтерського обліку, про що виносить відповідний наказ [8, с. 99]. До проведення інвентаризації врожаю доцільно залучати агронома для визначення середньої врожайності сільськогосподарської культури на одиницю гектару та професійного оцінювача для визначення оцінки дозрілого незібраного врожаю (така оцінка буде відрізнятися від вартості зібраного врожаю, яка включає в себе витрати на його збір, транспортування, зберігання). Доцільність залучення вказаних фахівців пояснюється тим, що для постановки на облік необхідно знати обсяг та вартість відповідного

урожаю. Однак, дані показники будуть відрізнятися від фактичних результатів кампанії зі збору врожаю, оскільки за своїм характером це прогнозована кількість та вартість майбутнього урожаю.

Дозрілий не зібраний урожай (незавершене виробництво) є проміжним активом, оскільки він не здатний за своєю природою задовольняти ніякі господарські потреби. Тому за результатами інвентаризації можливі наступні варіанти розпорядження дозрілим не зібраним урожаем:

- продаж як незавершене виробництво з аукціону;

- збір самим банкрутом, у тому числі із залученням інших суб'єктів господарської діяльності;

- списання у зв'язку з недоцільністю збору (коли витрати на збір урожаю дорівнюють його потенційній вартості або перевищують її).

Продаж урожаю на аукціоні чи його списання у зв'язку з недоцільністю збору в обов'язковому порядку погоджується з комітетом кредиторів, оскільки ці дії визначають подальшу долю активу, безпосередньо впливають на ліквідаційну масу та на процес задоволення вимог кредиторів банкрута [9, с. 171–172]. Про обов'язкове надання комітетом кредиторів згоди на продаж на аукціоні та погодження із ним умов такого продажу міститься безпосередня вказівка у пункті 5 частини восьмої статті 48 КУЗПБ [1].

Вимоги про обов'язкове погодження рішення ліквідатора про збір урожаю із комітетом кредиторів КУЗПБ [1] не містить (ймовірно, включаючи це рішення до господарських повноважень ліквідатора як керівника банкрута). Проте, ліквідатор банкрута, з метою уникнення непорозуміння із комітетом кредиторів та іншими учасниками справи про банкрутство, вироблення фінансово-економічних та організаційно-господарських заходів, має право (але не зобов'язаний) звернутися до комітету кредиторів із пропозицією вирішити питання щодо збору врожаю із одночасним погодженням видів витрат та джерел їх фінансування, необхідних для охорони, збору, транспортування, зберігання врожаю [10, с. 38].

При продажу дозрілого не зібраного урожаю необхідно враховувати, що підготовка та проведення аукціону може зайняти певний час, внаслідок чого покупець може не встигнути зібрати достатній урожай. Крім того, в даному випадку виникає необхідність у забезпеченні збереження цілісності урожаю до його продажу на аукціоні, що потребує залучення послуг відповідної охоронної компанії.

У той же час, збір урожаю потребує від ліквідатора вчинення низки організаційно-господарських дій, зокрема: залучення відповідних суб'єктів господарювання (послуги зі збору та транспортування урожаю, забезпечення техніки паливно-мастильними матеріалами та ремонтним обслуговуванням, залучення в якості спеціаліста агронома та землевпорядника);

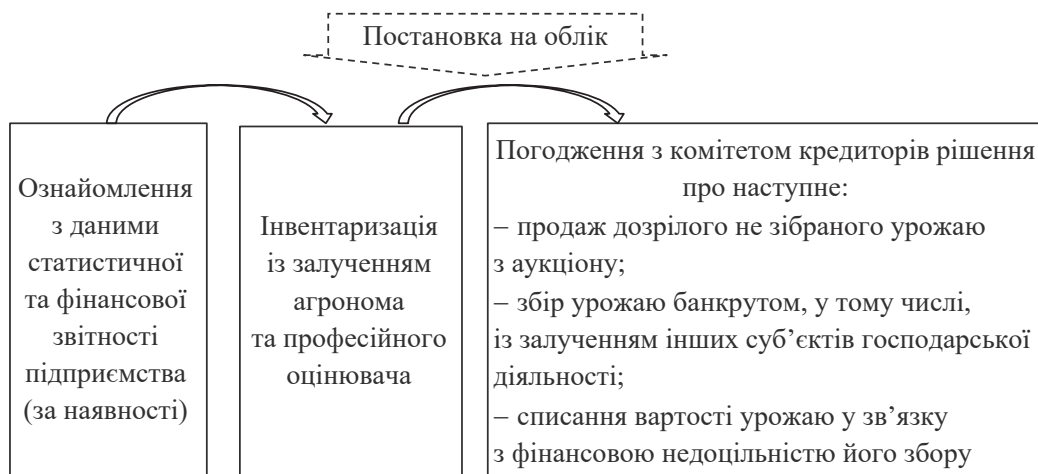

Рис. 1. Алгоритм дій ліквідатора у справі про банкрутство сільськогосподарських підприємств

Джерело: сформовано авторами

визначення місцезнаходження земельних ділянок на місцевості (врахування можливості обміну земельними ділянками між суміжними землекористувачами з метою оптимізації використання земельних масивів); безпосередній контроль кампанії зі збору урожаю та подальша передача зібраної продукції на відповідальне зберігання до елеватора. Таким чином, можна сформулювати алгоритм дій ліквідатора у справі про банкрутство вітчизняних сільськогосподарських підприємств (рис. 1).

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Збір урожаю, підготовка та продаж його з аукціону потребують комплексних, суттєвих зусиль фінансово-економічного та організаційно-господарського характеру, взаємодії з цих питань ліквідатора, комітету кредиторів та залучених суб'єктів господарської діяльності. Вузлові питання взаємовідносин вказаних осіб, зокрема, щодо інвентаризації та прийняття на баланс дозрілого незібраного врожаю, прийняття рішення про збір врожаю, списання у зв'язку з недоцільністю його збору, визначення умов продажу врожаю повинні знайти належне регулювання на рівні затверджених уповноваженими органами державної влади методичних рекомендацій. Перспективою подальших досліджень є вивчення особливостей банкрутства сільськогосподарських товаровиробників на фоні різкого загострення соціально-економічного становища національної економіки з метою забезпечення продовольчої безпеки держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кодекс України з процедур банкрутства : Кодекс України від 18 жовтня 2018 р. № 2597-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 15.11.2022).
2. Марченко Я. Особливості банкрутства фермерського господарства по-новому. *Застосування норм Кодексу Укра-*

їни з процедур банкрутства. Збірка наукових статей. 2019. С. 168–173.

3. Стефанишин О. Б., Баглаєнко Ж. М. Аналіз ліквідності балансу підприємства в контексті попередження банкрутства: теоретико-прикладний аспект. *Суспільні трансформації: людина, держава, соціум* : матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф. 29 жовтня 2020 р. Львів : Львівський ін-т ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2020. С. 251–253.
4. Земельний кодекс України : Кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 19.11.2022).
5. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 19.11.2022).
6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18 лютого 2020 р. у справі № 918/335/17. Велика Палата Верховного Суду України. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88138141/> (дата звернення: 25.11.2022).
7. Федорів В. Що посіяв – те й пожнеш? *Закон і Бізнес.* 05.08.2022. URL: <https://zib.com.ua/ua/152419.html> (дата звернення: 26.11.2022).
8. Богатир В. К. Ліквідаційна процедура – заключна процедура у справах про банкрутство : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 210 с.
9. Коваленко Т. О. Дефекти правового регулювання банкрутства суб'єктів аграрного підприємництва. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія».* 2014. Т. 15. С. 168–175.
10. Грабован Л. Правовий статус кредиторів у Кодексі України з процедур банкрутства. *Застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства. Збірка наукових статей.* 2019. С. 34–45.

REFERENCES:

1. Kodeks Ukrainy z protsedur bankrutstva vid 18.10.2018 № 2597-VIII [Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures dated 18.10.2018 No. 2597-VIII]. Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (accessed 15 November 2022).

2. Marchenko Ya. (2019) Osoblyvosti bankrutstva fermerskoho hospodarstva po-novomu [Features of farm bankruptcy in a new way]. *Zastosuvannia norm Kodeksu Ukrainy z protsedur bankrutstva. Zbirka naukovykh statei*, pp. 168–173.
3. Stefanyshyn O.B., Bahlaienko Zh.M. (2020) Analiz likvidnosti balansu pidpriemstva v konteksti poperedzhennia bankrutstva: teoretyko-prykladnyi aspekt [Analysis of company's balance sheet liquidity in the context of bankruptcy prevention: theoretical and applied aspect]. Proceedings of the *Suspilni transformatsii: liudyna, derzhava, sotsium* (Ukraine, Lviv, October 29, 2020), Lviv: Lvivskiy in-t PrAT «VNZ «MAUP», pp. 251–253.
4. Zemelnyi kodeks Ukrainy vid 25.10.2001 № 2768-III [Land Code of Ukraine dated 25.10.2001 No. 2768-III]. Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (accessed 19 November 2022).
5. Cyvilijnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 № 435-IV [Civil Code of Ukraine dated 16.01.2003 No. 435-IV]. Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (accessed 19 November 2022).
6. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 18.02.2020 № 918/335/17 [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court dated 18.02.2020 No. 918/335/17]. Velyka Palata Verkhovnoho Sudu Ukrainy. Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88138141/> (accessed 25 November 2022).
7. Fedoriv V. Shcho posiiav – te y pozhnesh? [What you sow – so do you reap]. *Zakon i Biznes*, 05.08.2022. Available at: <https://zib.com.ua/ua/152419.html> (accessed 26 November 2022).
8. Bohatyr V. K. (2021) *Likvidatsiina protsedura – zakliuchna protsedura u spravakh pro bankrutstvo* [Liquidation procedure – the final procedure in bankruptcy cases]. Odesa: Vydavnychiy dim «Helvetyka» [in Ukrainian].
9. Kovalenko T. O. (2014) Defekty pravovoho rehuliuвання bankrutstva subiektiv ahrarnoho pidpriemnytstva [Defects in legal regulation of agricultural entrepreneurship subjects' bankruptcy]. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychnoi akademii»*, vol. 15, pp. 168–175.
10. Hrabovan L. (2019) Pravovyi status kredytoriv u Kodeksi Ukrainy z protsedur bankrutstva [Legal status of creditors in the Code of Ukraine on bankruptcy procedures]. *Zastosuvannia norm Kodeksu Ukrainy z protsedur bankrutstva. Zbirka naukovykh statei*, pp. 34–45.